

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

ПРАКТИКА ЄСПЛ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

*м. Одеса,
5 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

[Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>.

3. Suda v. the Czech Republic (Application no. 1643/06): Judgment, 28 October 2010 [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-764>.

4. Judgement in Case of Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium 18 October 1982 [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57521>.

5. Bramelid and Malmström v. Sweden: Judgment, 12 December 1983 [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70662>.

6. Lithgow and Others v. the United Kingdom: Judgment, 8 July 1986 [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57526>.

7. Regent Company v. Ukraine: Judgment, 3 April 2008 [Електронний ресурс] / The European Court of Human Rights. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85681>.

8. Асосков А. В. Влияние статьи 6 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод на третейское разбирательство // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации. — 2013. — № 9. — С. 61–75.

Дрогозюк Крістіна Борисівна,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Найвагомішими джерелами цивільного процесуального права є Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України, закони та інші нормативні акти.

У Конституції містяться норми, які регулюють право громадян на судовий захист, їх правовий статус у цивільному судочинстві та принципи організації і діяльності суду. ЦПК, у власну чергу, є основним джерелом цивільного процесуального права і встановлює порядок провадження в цивільних справах.

Іншими важливими джерелами цивільного процесуального права є рішення Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). В першу чергу це відноситься застосування ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо права на справедливий судо-

вий розгляд. Цікавим є той момент, що з точки зору впливу на судову практику та правової дії у правовій системі рішення ЄСПЛ можуть розглядатися за певною аналогією з рішеннями Конституційного Суду України.

Питання визначення правової природи рішень ЄСПЛ з точки зору застосування їх у цивільно — правовому судочинстві у теорії процесуального права залишається досить дискусійним. Йому присвячені роботи багатьох авторів. Серед них І. В. Андронов, В. І. Анішина, В. А. Бігун, Н. С. Бондар, С. В. Васильєв, Н. В. Волкова, Н. Ю. Голубєва, Р. Ф. Гонгало, Є. А. Єршова, В. В. Єршов, А. В. Ілларіонов, В. А. Канашевський, В. В. Комаров та інші.

Теоретичні підстави визначення юридичної сили практики ЄСПЛ у законодавстві України ґрунтуються на Конституції України (ст. 8 та 9), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Законі України «Про міжнародні договори України» та «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [7].

Правовою передумовою загальнообов'язковості рішень ЄСПЛ є офіційне визнання державою рішення цього Суду як джерела права. У 2006 році для забезпечення продуктивності виконання Конвенції та рішень ЄСПЛ, впровадження європейських стандартів прав людини був прийнятий Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У ньому встановлено, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання. Національні суди мають застосовувати під час розгляду справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права [6, с. 154].

ЄСПЧ, являючись контрольным органом Ради Європи, захищає основні громадянські і політичні права та свободи, на які поширюється його юрисдикція. У своїй діяльності Суд керується виключно нормами Конвенції про захист прав людини і основних свобод, Протоколів до неї, а також процедурними нормами процесуального права, які детально описані в Правилах його регламенту [5].

Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, прийнята у вигляді Закону України [4], зокрема передбачає ряд конкретних заходів, що стосуються перекладу текстів рішень Європейського суду з прав людини і вивчення його термінологічної бази, що представляє безперечний інтерес для фахівців в області компаративної лінгвістики. [8, с. 56–57].

Деякі вчені опираються на тезу про обов'язкове визнання юрисдикції ЄСПЛ та бачать у його рішеннях вдосконалене джерело внутріш-

нього права. Сучасний правопорядок припускає той факт, що міжнародна судова організація створює особливу сукупність правил, які мають назву «прецедентне право Ради Європи» або «прецедентне право ЄСПЛ» [7].

Але звісно існують правознавці, які не згодні з цією думкою: навіть якщо передбачити, що ЄСПЛ створює прецедентне право, яке набуває потім виду національного джерела права, то не уявляється можливим визначити його юридичну природу. Це не норми внутрішнього закону або постулати міжнародного права, для легітимації яких вимагається згода держави як суб'єкта міжнародних відносин. Тобто, не існує взагалі ніякого «прецедентного права Європейського суду», а існують лише прецедент тлумачення або правовий стандарт Суду, інше кажучи деякий інтерпретаційний результат, що виникає при досягненні смислу загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права [7].

Рішення ЄСПЛ з усіх питань розглядаються національними органами правосуддя як такі, що мають прецедентне значення та обов'язково враховуються при винесенні ухвал.

Європейський суд з прав людини та інші органи Ради Європи відмічають прецедентний характер рішень. Так, Протокол № 14 до Конвенції закріплює поняття «усталена прецедентна практика Суду» або «прецедентна практика Суду, що склалася». Парламентська Асамблея Ради Європи має свій висновок щодо прецедентного значення рішень Суду. Вона посилається на принцип солідарності, завдяки якому юрисдикція ЄСПЛ є частиною Конвенції, чим поширюється юридично обов'язкова сила останньої на всі інші сторони спору. Таким чином, всі держави — учасниці не лише зобов'язані виконувати рішення ЄСПЛ по справах, у яких вони є сторонами, але також брати до уваги можливі наслідки рішень, винесених по інших справах, для власної правової системи та юридичної практики [7].

Рішення ЄСПЛ розглядають як джерело права Верховний Суд України та вищі спеціалізовані суди. Так, у постанові Пленуму ВСУ від 18 грудня 2009 р. за № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» зазначається, що в мотивувальній частині кожного судового рішення в разі потреби мають міститися посилання на Конвенцію та рішення ЄСПЛ, які згідно із Законом України є джерелом права та підлягають застосуванню по даній справі.

Рішення ЄСПЛ мають прецедентну природу, за їх допомогою формуються важливі правові позиції, обов'язкові для подальшого використання судами при розгляді та вирішенні цивільних справ. Проте правові позиції ЄСПЛ у «чистому вигляді» не можуть виступати джерелом

права, оскільки вони є складовою частиною того чи іншого конкретного рішення — джерела права. Але все ж таки виділення правових позицій з рішень Суду спричинить втрату ними прецедентного характеру.

Практика ЄСПЛ є особливим джерелом цивільного процесуального права, яке може застосовуватися як додаткове джерело права. Тобто, під час наявності колізій між національними законами та рішенням ЄСПЛ перевага має бути надана останньому. Але за наявності колізій між Конституцією України та рішенням ЄСПЛ пріоритет має бути наданий Конституції.

Але, все ж таки практику ЄСПЛ слід розглядати як одне зі змістовних джерел цивільного процесуального права, що вказують на основні напрямки його реформування. Вона дозволяє звернути увагу на недосконалість норм вітчизняного законодавства, не відповідаючих стандартам.

Л і т е р а т у р а

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–42. — Ст. 492.

3. Про Закон України «Про виконання рішень Європейського Суду з прав людини» : постанова Верховної Ради України від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 33. — Ст. 254.

4. Концепция Общегосударственной программы адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза [Електронний ресурс] : Закон Украины № 228-IV от 21.11.2002 г. — Режим доступа: <http://www.rada.kiev.ua>.

5. European Court of Human Rights: Rules of the Court. — Strasbourg : Registry of the Court, 2002. — 67 p.

6. Погребняк О. С. Рішення Європейського суду з прав людини як частина національного законодавства // Актуальні проблеми держави і права. — 2014. — Вип. 71. — С. 154–161.

7. Васильев С. В. Место практики Европейского суда по правам человека в гражданском судопроизводстве Украины [Електронний ресурс] // Проблемы законности. — 2012. — № 120. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/mesto-praktiki-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka-v-grazhdanskom-sudoproizvodstve-ukrainy-1>.

8. Татарникова И. В. Судебные акты Европейского суда по правам человека: их роль в национальном законодательстве Украины и некоторые структурно-стилистические особенности // Культура народов Причерноморья. — 2004. — № 55, т. 1. — С. 56–60.